

นิพนธ์ต้นฉบับ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ
จังหวัดขอนแก่น

**People's Participation in Community Forest Management in
National Reserved Forest, Khon Kaen Province**

ไชยา คล้ายคลึง

สันต์ เกตุปราณีต

นภวรรณ ฐานะกาญจน์พงษ์เขียว

Chaiya Klai Klueng

San Kaitpraneet

Noppawan Tanakanjana Phongkhieo

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Faculty of Forestry, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

E-mail: ch_ya@hotmail.com

รับต้นฉบับ 30 เมษายน 2555

รับลงพิมพ์ 25 มิถุนายน 2555

ABSTRACT

The objectives of the study were to determine the socio-economic characteristics, people participation level and factors affecting people participation in community forest management in the national reserved forest. Data were collected using the designed questionnaire to interview 188 respondents. The frequency, percentage, mean, maximum, minimum, and standard deviation were statistically analyzed and tested by *t*-test and F-test at the 0.05 significance level.

The results of the study indicated that most respondents were male with an average age of 52.83 years. Most of them had reached primary school level. The number of household members ranged from 1 to 5 and most of them had no social position. The main occupation was farming and their minor occupation was general employment. The average land holding was 17.34 rai with an average annual household income of 109,407.10 baht and average annual monetary loan was 104,713.30 baht. The distance between their homesteads and the community forest was less than two kilometers. Their domicile period was over 44 years. The level of reception of community forest information was low, with no training being received regarding the community forest. People's participation in community forest management in the national reserved forest overall was low with an average score of 1.50 points. The participation activities included five aspects; administration, management, forest utilization, self-sacrifice, and evaluation of the performance of the community forest committee with average scores of 1.45, 1.59, 1.55, 1.56 and 1.36 points, respectively. Factors affecting people participation in community forest management included: social position, annual household income, minor occupation, domicile period, receiving community forest information, and utilization of the community forest.

Keywords: people participation, community forest management, Khon Kaen province

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 188 ตัวอย่าง สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และ F-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.83 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ปีที่ 4 มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.69 คน ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร และมีอาชีพรองรับจ้างทั่วไป ประชาชนมีการถือครองที่ดินเฉลี่ย 17.34 ไร่ มีรายได้เป็นเงินสดรายปีเฉลี่ย 109,407.10 บาท ส่วนใหญ่ มีการกู้ยืมเงินรายปีเฉลี่ย 104,713.30 บาท ตั้งบ้านเรือนห่างจากป่าชุมชน น้อยกว่า 2 กิโลเมตร มีระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้าน 44 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนน้อยและไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชนและมีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีคะแนนเฉลี่ย 1.50 คะแนน เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นรายด้าน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหาร การจัดการ ด้านการเข้าไปใช้ประโยชน์ ด้านการเสียสละ และ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการป่าชุมชน ปรากฏว่า ทุกด้านมีส่วนร่วมในระดับน้อยโดยมีคะแนนเฉลี่ย 1.45 1.59 1.55 1.56 และ 1.36 คะแนน ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคม รายได้ของครัวเรือนต่อปี อาชีพรอง ระยะเวลาที่อาศัย การได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ศัพท์สำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดการป่าชุมชน จังหวัดขอนแก่น

คำนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ มีคุณค่ายิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพ หากมีป่าไม้ที่ดีอุดมสมบูรณ์ ย่อมทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี ประเทศชาติย่อมเกิดความมั่นคง จากข้อมูลสถิติกรมป่าไม้ พ.ศ.2551 (กรมป่าไม้, 2551) ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 33.44 ของพื้นที่ประเทศ การจัดการป่าชุมชนเป็นการรักษาป่าโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้ป่าเป็นหลัก ซึ่งป่าชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมจะแบ่งออกเป็นป่าชุมชนที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และนอก

เขตป่าสงวนแห่งชาติ จากข้อมูลสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 7 (ขอนแก่น) (2553) พบว่าจังหวัดขอนแก่น มีการจัดตั้งป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 58 โครงการ พื้นที่ 15,886-1-77 ไร่ จากทั้งหมด 206 โครงการ พื้นที่ 49,316-3-72 ไร่ ซึ่งค่อนข้างน้อยคิดเป็นร้อยละ 32 ของพื้นที่ป่าชุมชนทั้งจังหวัด จึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่าประชาชนที่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่ตั้งอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้นาน้อยเพียงใด เพื่อนำผลการศึกษาเป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการป่าชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อชุมชน สุขความยั่งยืน อันจะส่งผลให้การใช้ประโยชน์ป่าชุมชนเกิดความยั่งยืนและเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชน และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น

อุปกรณ์และวิธีการ

พื้นที่ศึกษาได้แก่หมู่บ้านที่ป่าชุมชนตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น จำนวน 17 หมู่บ้าน มีประชากรเกี่ยวข้อง จำนวน 6,336 ครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และได้ใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรมสำเร็จรูปในการประมวลผลและวิเคราะห์ผล

ขั้นตอนในการเก็บข้อมูล

ใช้วิธีการกำหนดตัวอย่างโดยการสุ่มหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) กระบวนการในการดำเนินการประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. สุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (cluster random sampling) โดยแบ่งหมู่บ้านที่มีป่าชุมชนตั้งอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติออกเป็นกลุ่มๆ ตามป่าสงวนแห่งชาติ 17 ป่า (ป่าชุมชน 58 แปลง) ซึ่งจะได้ทั้งหมด 17 กลุ่ม รวม 2,277 ครัวเรือน และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของ Yamane (1967) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 93 ได้กลุ่มตัวอย่าง 188 ครัวเรือน

2. สุ่มเลือกตัวอย่างจากแต่ละหมู่บ้านที่ศึกษาโดยใช้วิธีสุ่มเลือกแบบง่าย (simple random sampling) กำหนดจำนวนประชากรตัวอย่างจากหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างแต่ละหมู่บ้านใช้วิธีคิดเป็นสัดส่วน (proportional allocation) (สุบงกช, 2526)

3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ของประชาชน ใช้สถิติค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (arithmetic mean) ค่าเบี่ยงเบน

มาตรฐาน (standard deviation หรือ S.D.) ค่าสูงสุดของข้อมูล (maximum) ค่าต่ำสุดของข้อมูล (minimum)

2. การแปลความหมายระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น พิจารณาการมีส่วนร่วมได้ 5 ด้าน คือ 1) การบริหาร 2) การจัดการป่าชุมชน 3) การเข้าไปใช้ประโยชน์ 4) การเสียสละ และ 5) การประเมินผล การปฏิบัติงานของคณะกรรมการป่าชุมชน ใช้เกณฑ์ประเมินค่า 3 ระดับ โดยใช้ค่าพิสัยมากำหนดช่วงการวัด ซึ่งแต่ละช่วงจะมีค่าเพิ่มขึ้น 0.66 คะแนน (วิเชียร, 2538) ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.34-3.00 หมายถึง มีส่วนร่วมมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.67-2.33 หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.66 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย

3. วิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยระดับการศึกษา ตำแหน่งทางสังคม รายได้ครัวเรือน อาชีพหลัก อาชีพรอง จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนพื้นที่การเกษตร ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ระยะห่างจากบ้านถึงป่าชุมชน การได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่แตกต่างกัน ใช้ค่าสถิติค่า t-test และ F-test ในระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ขึ้นไป และทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยรายคู่ โดยวิธีของ Scheffe' (สำเร็จและสุวรรณ, 2544)

ผลและวิจารณ์

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 54.80 เพศหญิง ร้อยละ 45.20 มีอายุระหว่าง 40-60 ปี ร้อยละ 53.70 รองลงมา มีอายุมากกว่า 60 ปี

ร้อยละ 28.70 และน้อยที่สุดมีอายุน้อยกว่า 40 ปีคิดเป็นร้อยละ 17.60 มีอายุเฉลี่ย 52.83 ปี S.D. 14.25 สำหรับระดับการศึกษา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา น้อย (ประถมศึกษาปีที่ 4) ร้อยละ 63.80 รองลงมา มีระดับการศึกษานานกลาง (ประถมศึกษาปีที่ 6) ร้อยละ 14.40 และมีระดับการศึกษาสูง (มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ปริญญาตรี กศน.) คิดเป็น ร้อยละ 21.80 ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 83 และมีตำแหน่งทางสังคม (ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. อสม. กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มสตรี อาสาสมัครชุมชน) คิดเป็นร้อยละ 17 รายได้เป็นเงินสด ผลการศึกษาพบว่า ในรอบปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2553) ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้ครัวเรือน ในระดับต่ำ (6,000-109,000 บาท) คิดเป็นร้อยละ 69.70 และมีรายได้ระดับสูง (มากกว่า 109,000 บาท) คิดเป็นร้อยละ 30.30 โดยมีรายได้เฉลี่ย 109,407.10 บาท มากที่สุด 566,000 บาท น้อยที่สุด 6,000 บาท S.D. 96,271.85 การกู้ยืมเงิน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีการกู้ยืมเงินระหว่าง 3,000-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 39.30 รองลงมากู้ยืมเงิน ระหว่าง 30,001-90,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 38 และกู้ยืมเงิน มากกว่า 120,000 บาท และ 9,001-120,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16 และ 6.70 ตามลำดับ โดยกู้ยืมเงินเฉลี่ย 104,713.30 บาท มากที่สุด 3,000,000 บาท น้อยที่สุด 3,000 บาท S.D. 284,805.30 ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 80.90 รองลงมา มีอาชีพรับราชการค้าขาย บำนาญ ลูกหลานส่งให้ คิดเป็นร้อยละ 12.70 และมีอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 6.40 มีอาชีพรองรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 41 รองลงมาไม่มีอาชีพ รอง เป็นร้อยละ 36.20 และอาชีพ ค้าขาย เกษตรกรรม และอื่นๆ (เก็บหาของเก่า ทอผ้า) คิดเป็นร้อยละ 22.80 ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อย (1-5 คน) คิดเป็นร้อยละ 71.30 และ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก (6 คนขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 28.70 โดยเฉลี่ยมีสมาชิกในครัวเรือน 4.69 คน สมาชิกในครัวเรือนสูงสุด 12 คน น้อยที่สุด 1 คน S.D. 1.56 ส่วนใหญ่มีการถือครองพื้นที่การเกษตร น้อย (1-17 ไร่) รองลงมาไม่มีพื้นที่มาก (มากกว่า

17 ไร่) คิดเป็นร้อยละ 44.70 และ 42.60 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือไม่มีพื้นที่การเกษตร คิดเป็นร้อยละ 12.80 โดยประชาชนมีพื้นที่การเกษตร เฉลี่ย 17.34 ไร่ มากที่สุด 94 ไร่ น้อยที่สุดไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร S.D. 15.99 มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาน (44 ปีขึ้นไป) และไม่นาน (3-43 ปี) ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 52.70 และ 47.30 ตามลำดับ โดยเฉลี่ยมีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ 42.95 ปี ระยะเวลา มากสุด 86 ปี น้อยที่สุด 3 ปี S.D. 16.77 ระยะห่างจากบ้านถึงป่าชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนใกล้ป่าชุมชน (น้อยกว่า 2 กิโลเมตร) คิดเป็นร้อยละ 68.60 และไกลจากป่าชุมชน (มากกว่า 2 กิโลเมตร) คิดเป็นร้อยละ 31.40 โดยเฉลี่ยมีระยะห่างจากป่าชุมชน 2.14 กิโลเมตร ระยะห่างมากที่สุด 9 กิโลเมตร น้อยสุด 100 เมตร S.D. 1.60 การได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย คิดเป็นร้อยละ 77.70 ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งป่าชุมชนมาก คิดเป็นร้อยละ 22.30 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย คิดเป็นร้อยละ 59.60 ส่วนที่เหลือใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมาก คิดเป็นร้อยละ 40.40 การเป็นคณะกรรมการป่าชุมชน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ไม่เป็นกรรมการป่าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 87.20 ส่วนที่เหลือเป็นกรรมการป่าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 12.80 การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 71.80 ส่วนที่เหลือเคยได้รับการฝึกอบรมคิดเป็นร้อยละ 28.20

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีคะแนนเฉลี่ย 1.50 คะแนน เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นรายด้าน 5 ด้าน ได้แก่ ด้าน

การบริหาร ด้านการจัดการ ด้านการเข้าไปใช้ประโยชน์
ด้านการเสียสละ และ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน
ของคณะกรรมการป่าชุมชน ปรากฏว่า ทุกด้านมีส่วน

ร่วมในระดับน้อยโดยมีคะแนนเฉลี่ย 1.45 1.59 1.55
1.56 และ 1.36 คะแนน ตามลำดับ (Table 1)

Table 1 People participation level in community forest management in national reserved forest, Khon Kaen province.

Participation activity	Mean	S.D.	Participation level
1. Administration	1.45	0.70	Low
2. Management	1.59	0.60	Low
3. Forest utilization	1.55	0.70	Low
4. Self-sacrifice	1.56	0.65	Low
5. Performance evaluation of community forest committee	1.36	0.68	Low
Overall participation	1.50		Low

ผลการทดสอบสมมติฐาน

1. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูง ระดับการศึกษาปานกลางและระดับการศึกษาน้อย ด้วยค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.61 1.48 และ 1.52 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F=0.86$; $p\text{-value}=0.425$) จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการเข้าร่วมแบบถูกบังคับ ชักจูง หรือเข้าร่วมเพราะความเคยชินเป็นปกติวิสัยของชุมชนทุกชนชั้น

2. ประชาชนที่มีตำแหน่งทางสังคมต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งทางสังคมและไม่มีตำแหน่งทางสังคม มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.98 และ 1.44 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มี

ตำแหน่งทางสังคมต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=5.120$; $p\text{-value}=0.000$) จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการที่ประชาชนได้เป็นสมาชิกและมีตำแหน่งต่างๆ ในสังคม ทำให้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและ มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนมากกว่า ประชาชนที่ไม่มีตำแหน่งใดๆ ในสังคมสอดคล้องกับการศึกษาของประจัน (2545) และ อภิเดช (2548)

3. ประชาชนที่มีรายได้ของครัวเรือนต่อปีต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้สูง และรายได้ต่ำ มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.67 และ 1.47 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=-2.831$; $p\text{-value}=0.005$) จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจาก ประชาชนที่มีรายได้มาก มักมีความพร้อมและได้รับการยอมรับจากชุมชนจึงทำให้มีบทบาทในการจัดการป่าชุมชน สอดคล้องกับการศึกษา

ของกษิณจ (2543) สุพจน์ (2543) สุทธิกรณ์ (2544) และ กาญจน (2547)

4. ประชาชนที่มีอาชีพหลักต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพหลักอื่นๆ (ข้าราชการ ค้าขาย) อาชีพหลักเกษตรกรและรับจ้าง มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.59 1.53 และ 1.47 คะแนนตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพหลักต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F=.312$; $p\text{-value}=0.733$) จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากการประกอบอาชีพหลักทุกอาชีพต้องใช้เวลาส่วนใหญ่เหมือนกันทุกอาชีพ ดังนั้นจึงมีเวลาการเข้าร่วมในการจัดการป่าชุมชน ไม่แตกต่างกัน

5. ประชาชนที่มีอาชีพรองต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรองเกษตรกร ค้าขาย อื่นๆ อาชีพรองรับจ้าง และไม่มี มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.63 1.60 และ 1.40 คะแนนตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพรองต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F=5.252$; $p\text{-value}=0.006$) ผลการทดสอบรายคู่พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีมีอาชีพรอง มีความแตกต่างจากอาชีพรองเกษตรกร ค้าขาย อื่นๆ และอาชีพรองรับจ้าง โดยอาชีพรองเกษตรกร ค้าขาย อื่นๆ และอาชีพรองรับจ้าง มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันจึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการที่ประชาชนที่มีอาชีพรองจะทำให้มีรายได้มากขึ้นและส่งผลให้เกิดการยอมรับจากชุมชนในการเข้าไปบริหารจัดการป่าชุมชน

6. ประชาชนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสมาชิกในครัวเรือนมากและมีสมาชิกในครัวเรือนน้อย มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.62

และ 1.50 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=-1.711$; $p\text{-value}=0.089$) จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนส่วนมากจะมีตัวแทนแต่ละครัวเรือนเข้าร่วม ไม่ได้เข้าร่วมทั้งหมด

7. ประชาชนที่มีจำนวนพื้นที่การเกษตรต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีพื้นที่การเกษตรมาก มีพื้นที่การเกษตรน้อยและไม่มี มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.56 1.53 และ 1.47 คะแนนตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีพื้นที่การเกษตรต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F=.353$; $p\text{-value}=0.703$) จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน จะมีเป็นครั้งคราว ดังนั้นแม้ว่าประชาชนที่มีพื้นที่มากก็สามารถแบ่งเวลาหรือทำการเกษตรควบคู่ไปด้วยกันได้

8. ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่นาน และระยะเวลาอยู่อาศัยไม่นาน มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.61 และ 1.45 คะแนนตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=-2.551$; $p\text{-value}=0.012$) จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้เนื่องจากประชาชนที่อาศัยอยู่นานจะมีความผูกพันและหวงแหนป่าชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ สำราญ (2547)

9. ประชาชนที่มีระยะห่างจากบ้านถึงป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน

พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีบ้านใกล้ป่าชุมชน และกลุ่มที่มีบ้านถึงป่าชุมชน ไกล มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.57 และ 1.46 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีระยะห่างจากบ้านถึงป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=1.461$; $p\text{-value}=0.146$) จึงไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากระยะห่างจากบ้านถึงป่าชุมชนเป็นระยะทางที่ประชาชนสามารถเดินทางได้ง่ายเพราะไม่ถือว่าไกลเพราะมีพาหนะและเส้นทางคมนาคมสะดวก

10. ประชาชนที่มีการได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนมาก และกลุ่มที่มีการได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.93 และ 1.42 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีการได้รับรู้ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=6.088$; $p\text{-value}=0.000$) จึงเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากประชาชนที่ได้รับรู้ข่าวสารมากจะทำให้เข้าใจถึงประโยชน์ที่รับจากการจัดการป่าชุมชนจึงทำให้มีส่วนร่วมมากกว่าประชาชนที่ได้รับข่าวสารน้อย สอดคล้องกับการศึกษาของ บำรุง (2545) และ จุลทอน (2545)

11. ประชาชนที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่นแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมาก และกลุ่มที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย ด้วยค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม 1.70 และ 1.34 คะแนน ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=-4.495$; $p\text{-value}=0.000$) จึงเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้เนื่องจากประชาชนที่ได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน จะทำให้เกิดการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนเพื่อให้ส่งผลประโยชน์ที่ได้แก่ตนเอง (Table 2)

Table 2 Results of hypothesis testing of people participation in community forest management in national reserved forest, Khon Kaen province.

Factor	t	F	p-value
1. Education level	-	0.860	0.425
2. Social position	5.120	-	0.000
3. Annual household income	-2.831	-	0.005
4. Main occupation	-	0.312	0.733
5. Minor occupation	-	5.252	0.006
6. Number of household members	1.711	-	0.089
7. Amount of agriculture area	-	0.353	0.703
8. Domicile period	-2.551	-	0.012
9. Distance between homestead and community forest	1.461	-	0.146
10. Receiving community forest information	6.088	-	0.000
11. Community forest utilization	-4.495	-	0.000

สรุป

1. ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม จากการศึกษพบว่าลักษณะทางสังคมประชาชนผู้ให้ข้อมูลเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 52.83 ปี ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาน้อย มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.69 คน ตำแหน่งทางสังคมส่วนใหญ่เป็นประชาชน อาศัยในชุมชนนาน และตั้งบ้านเรือนใกล้ป่าชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน ไม่เคยผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชน และได้รับทราบข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย สำหรับสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประชาชน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม ส่วนใหญ่มีอาชีพรอง มีที่ดินทำกินเฉลี่ย 17.34 ไร่ และมีรายได้เป็นเงินสดในภาคเกษตรและนอกภาคการเกษตรรายปี เฉลี่ย 109,407.10 บาท สำหรับการกู้ยืมเงินประชาชนส่วนใหญ่มีการกู้ยืมเงินรายปี เฉลี่ย 104,713.30 บาท ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย

2. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนที่ทำการศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีคะแนนเฉลี่ย 1.50 คะแนน เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นรายด้าน ปรากฏว่า ด้านการบริหารมีส่วนร่วมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.45 ด้านการจัดการป่าชุมชน มีส่วนร่วมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.59 ด้านการเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน มีส่วนร่วมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.55 ด้านการเสียสละ มีส่วนร่วมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.56 และ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการป่าชุมชนมีส่วนร่วมน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.36

3. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ ที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ตำแหน่งทางสังคม รายได้ของครัวเรือนต่อปี อาชีพรอง ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ การได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการใช้

ประโยชน์จากป่าชุมชน ดังนั้นข้อเสนอแนะจากผลการศึกษานี้จึงควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนให้ทราบถึงวิธีการ และผลดีของการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนส่งเสริมให้มีการพัฒนาอาชีพจากการใช้ผลผลิตจากป่าชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ทำความเข้าใจกับคณะกรรมการป่าชุมชนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน รัฐควรที่จะร่วมกับชุมชนนำศักยภาพของแต่ละป่าชุมชนออกมาใช้ประโยชน์ สร้างประโยชน์แก่ชุมชนให้มากขึ้นจนชุมชนเห็นว่าป่าชุมชนช่วยลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนได้

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กรมป่าไม้. 2551. ข้อมูลสถิติกรมป่าไม้ 2551. ม.ป.ท.
- กษินาจ หลิมสวัสดิ์. 2543. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการพึ่งพิงป่าชุมชนโลกสะอาด ตำบลสะแกโพรง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จุลทอน สะอาด. 2545. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชนปางสักกิ่งอำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บำรุง แสงพันธุ์. 2545. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนเขาชะอม อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประจัน ดาวังป่า. 2545. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชนในเขตพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิเชียร เกตุสิงห์. 2538. ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย: เรื่องง่ายๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้. วิจัยการศึกษา, 18(3): 8-11.

- สุทธิกรณ์ บุญยรัตน์นารุณ. 2544. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรต่อโครงการฝักพื้นบ้านสมุนไพรไทย ตำบลห้วยไร่ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุมงกษ จามิกร. 2526. สถิติวิเคราะห์สำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์. เอกสารคำสอนวิชาสถิติ 474, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุพจน์ พงษ์พิสุทธิบุบผา. 2543. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชุมชนภายใต้การชี้นำของพระสงฆ์ กรณีศึกษาป่าชุมชนวัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 7 (ขอนแก่น). 2553. รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ 2553. สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 7 (ขอนแก่น).
- สำเริง จันทสุวรรณ และ สุวรรณ บัวทวน. 2544. สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- อภิเดช หมั่นน้อย. 2548. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชนป่าดงนามน จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Yamane, T. 1967. *Elementary Sampling Theory*. Prentice-Hall, Inc. New Jersey.
-